

DEN SVENSKA KYRKOFÖRSAMLINGEN I LONDON OCH DESS TIDVIS STORMIGA HISTORIA

Av konsul HARALD TROLLE, Stockholm

I ETT den 13 september 1673 daterat öppet brev (*charter*) överlämnar konung Charles II av England, »very much desiring to gratify the request of the most esteemed person John Barchman Leijonbergh, Knight and Baronet, the most prudent Envoy of the King of Sweden, our most dear Brother» kostnadsfritt en tomt vid Trinity Lane i London till köpmännen Jacob Jacobson, John Lemknell, Theodor Jacobson, Peter Split, Stratz Ahrens och Nicholas Heyn, vilka samtidigt erhöilo privilegium att å densamma uppbygga en kyrka, där den lutherska läran skulle predikas.

De ifrågavarande sex personerna, vilka sålunda kunna sägas vara initiativtagare till den svenska församlingen i London, voro efter allt att döma svenska undersåtar, ehuru deras tyska namn göra det troligt, att de sannolikt härstammade från Sveriges dåvarande tyska besittningar. Den svenske ministern Leijonbergh var en synnerligen erfaren och uppskattad diplomat. Rådmansson från Stockholm blev han 1655 efter tidigare diplomatiska uppdrag i England, Ryssland och Spanien svensk kommissarie i London, efter 1672 såsom envoyé, och stannade där ända till sin död 1691 med undantag för åren 1657—1660, då han var konung Carl X Gustaf följaktlig under det danska kriget. Det kan nämnas, att hans styvdotter gifte sig med hans kommissionssekreterare, sedermera minister-residenten och envoyén i London, Christopher Leyoncrona till Kråkerum i Mönsterås socken, Kalmar län, — känd även såsom skald — vilken var son till drottning Christinas kände hovskräddare Johan Holm, som adlades 1654.

Det planerade kyrkobygget kom emellertid icke till stånd, troligen var den svenska kolonien i London alltför fåtalig. Privilegiet förföll därför för svenskarnes vidkommande men utnyttjades i stället av tyskarne. Dessa uppbyggde på tomten en kyrka, vilken emellertid även svenskarne fingo begagna. Sedan 1688 religionsfrihet införts i England började emellertid planerna på egna församlingar taga fart bland utlänningarne. Sålunda förenade sig i London boende danskar och norrmän och bildade en egen kyrkoförsamling och byggde — med rikliga bidrag från hemlanden och särskilt den kungliga familjen — en egen kyrka, som blev färdig 1696. Svenskarne, som funnit det en smula besvärligt med det tyska språket, sökte sig nu till denna nya dansk-norska kyrka och fick även bruka den för egna gudstjänster.

Detta goda förhållande fortsatte dock endast under några få år. De politiska förhållandena mellan Sverige och Danmark blevo som bekant under 1700-talets första år allt mera spända och det stora nordiska kriget utbröt. Detta hade givetvis sin inverkan även på de nordiska utlandskolonierna och svenskarne i London trivdes inte längre i den dansk-norska kyrkan. I mars 1710 taga planerna på en egen svensk församling fastare grund, i det att en svensk kyrkoförsamling konstituerar sig, väljer »älste och kyrkoföreståndare» samt utser egen pastor. Till kyrka förhyres för ett pris av sexton pund för år ett bönhus vid Ratcliffe Highway invid Themsen. I en skrivelse, daterad den 16 maj 1710, till biskopen och consistoriales över Skara stift ställer sig församlingen under nämnda myndighet. I samma skrivelse lämnas en utförlig redogörelse över de ursprungliga planerna på en församling i London samt huru de gingo i kvav. Det missförhållande, som uppstått mellan svenskarne och den dansk-norska församlingen, får också en drastisk beskrivning:

»Men som vår Nation den tiden var så svag, det han icke var mäktig kyrkan att bygga, fast mindre en Pastor underhålla, är privilegium kommet den Tyska Nationen till fördel, den Svenska som det språk så grundligen ej förstå till största villfarelse i dess religion, så att en del begivit sig till andra religioners kyrkor, en del åter hållit sig till den Danska församlingen, men som nu tyvärr är att beklaga, sedan Konungen av Danmark vårt kära fädernesland så falskeligen och utan orsak med ett för Gud och den ädla världen orättmätigt krig anfallit, gjort Nationerne så hätske emot varannan, särdeles då den Danska Pastoren uppläser bönerna, som äro mot vårt fädernesland, konung och vapen, vilket hjärtligen nationen förbittrar att höra, så att den Svenska Nationen förveken Februari månad sig sammansatte att under dem själva inrätta en Svensk kyrka, vilket dem så väl lyckades, sedan de förmedels en Akt av Parlamentet icke allenast fått permission att inrätta en kyrka, utan ock låta predika i deras språk och rena Lutherska läran, likformigt Svenska Liturgien — — —.»

Att man vände sig till biskopen i Skara torde ha sin orsak, däri att biskopstolen därstädes då innehades av den berömde doktor Jesper Swedberg, vilken redan tidigare hade fått sig ålagd att hava uppsikt över de svenska församlingarne i Amerika.

Till pastor utsågs en ung magister Martin Hegardt, född 1685, vilken vistades i London för studier i de orientaliska språken. I årlig lön skulle han erhålla £.40 samt tre kollekter. Valet stod mellan honom och en annan ung studiosus, magister Erik Alstrin, sedermera biskop i Strängnäs. Hegardt stannade såsom svensk pastor i London till 1712 och efter fortsatta studier vid en rad utländska universitet Oxford, Cambridge, Amsterdam, Leyden, Utrecht, Hamburg, Rostock och Greifswald blev han 1714 teologie doktor och professor i Lund. Hans äldste son upphöjdes i adligt stånd 1717 (von Hegardt) av den då i Lund vistande konung Carl XII, som dessutom stod fadder åt en yngre son. Han avled 1732.

Orsaken till att Hegardt så snart lämnade sin tjänst i London var dels att han redan 1710 utnämnts till e. o. teol. professor i Lund, dels visst missnöje med församlingens äldste. Dessa hade nämligen i

samma brev, varmed de ställde församlingen under biskop Swedbergs skydd och uppsyn, anhållit att denne skulle utsända en lämplig prästman, som kunde vara Hegardt behjälplig samt dessutom undervisa den svenska kolonins barn. Härom hade man på förhand icke underlåtit Hegardt.

I enlighet med denna framställning skickade biskop Swedberg ut magister Olof Nordborg till London. Denne, som var fyra år äldre än Hegardt, kände sig också besviken, när han kom till London. Det blev ej tillräckligt arbete för två präster, den lön, som anslagits åt honom, £.6 om året samt £.2 för varje skolbarn, var alldeles för liten, särskilt som antalet barn, som skulle undervisas, var mycket ringa. Församlingen blev därför nödsakad höja hans lön till £.20 samt ställa i utsikt ytterligare £.10. När Hegardt återvände till Sverige blev Nordborg ordinarie pastor. Han var en lärd och begåvad man, men föga lämpad att stå i spetsen för en kyrkoförsamling. Skötseln av församlingen förföll och det hela slutade med att man ingick till Kungl. Maj:t med begäran att få en annan pastor. Nordborg hemkallades 1724 till Sverige och utnämndes till kyrkoherde i Fredsbergs församling i Skara stift. 1745 begick han självmord. När folket samlade sig till gudstjänsten gick han ut och störtade sig i en damm, sedan han först skurit sig i halsen med en kniv.

Den ekonomiska situationen för församlingen var av naturliga skäl icke så lysande. Församlingen beslöt därför 1715, att Nordborg skulle resa till Sverige för att söka erhålla finansiellt understöd, varvid man även hoppades erhålla så mycket, att det räckte till uppförandet av en egen kyrka. För detta ändamål försågs Nordborg med rekommendationsbrev förutom av biskopen och konsistoriet i Skara även av konungen av England och biskopen i London. Nordborg erhöi i Stralsund företrädare för Konung Carl XII, vilken påbjöd att för uppbyggande av en svensk kyrka i London skulle anslås 2 % av rikets kyrkokassor. Men då detta ej skulle förslå, enär på många håll inga kyrkomedel förefunnos, uppgjordes ett nytt förslag, som gick ut på att s. k. stamböcker skulle utgå inom alla svenska stift samt, sedan fred inträtt, en allmän kollekt skulle upptagas för församlingen i London. Trots all välvilja, som mötte Nordborg under resan genom Sverige, blev resultatet ganska klent. I Göteborg erhöi han 600 Dal. smt., i Uddevalla 100 tolfter bräder, men i det inre av landet blev resan i det närmaste resultatlös. Den 28 april 1720 beslöt sekreta utskottet föreslå en statlig årlig lön av 300 R:dr B:co (= 72 £.) åt svenske pastorn i London samt desutom skulle två kollekter upptagas över hela riket samt stamböcker utsändas till förmån för kyrkobyggnaden. Vid föredragningen i Rådet av statssekreteraren Höpken yttrades emellertid betänkligheter med anledning av rikets svaga ekonomiska ställning och den föreslagna lönen nedsattes till $\frac{2}{3}$. Kollekten påbjöds dock först 1725.

Missnöjet med kyrkoherden Nordborgs verksamhet blev med tiden allt större och större och till slut fann sig svenske ministern i London baron Carl Gustaf Sparre nödsakad att anhålla hos Kungl. Maj:t att en annan prästman måtte utses i hans ställe. Klagomålen på Nord-

borg voro mycket graverande och ministern ansåg sig kunna säga, att församlingen i London befann sig i sådant lägervall, att den snarare kunde kallas en förskingring. De överenskomna gudstjänsterna, två varje söndag, höllos icke i det att aftonsången upphörde, kyrkans ekonomi sköttes enväldigt av pastorn i strid mot gällande bestämmelser och själv levde han i ovänskap med en stor del av församlingsmedlemmarna, vilket hade till följd, att dessa sökte sig över till de tyska kyrkorna. Därigenom berövades församlingen en avsevärd del av sina inkomster. Fara förelåg sålunda för att församlingen skulle gå sin upplösning till mötes.

Med anledning av denna framställning utnämndes vice pastorn i Färentuna församling Jakob Serenius, f. 1700, den 22 juli 1723 till Nordborgs efterträdare. Nordborg var emellertid icke villig att lämna sin tjänst utan fortfor att uppbära sin tidigare avlöning, vilket givetvis omöjliggjorde för Serenius att tillträda tjänsten. Åtskilliga prästliga tjänster i Sverige erbjöds Nordborg utan resultat. Då saken 1725 förekom i Rådet, meddelades, att Nordborg, som 1724 utan att taga avsked eller återlämna församlingens handlingar rest hem till Sverige, förklarat sig icke vilja åtaga sig någon av de erbjudna prästliga tjänsterna utan föredraga att »bo i Stockholm och njuta pastorslönen i London, helst som han sades driva någon handel». Detta kunde naturligtvis ej fortgå i längden och slutligen tvingades Nordborg i maj 1725 att mottaga den ovannämnda kyrkoherdebefattningen i Fredsbergs regala pastorat. Serenius kunde nu övertaga pastorsämbetet i London.

Församlingslivet i London hade sålunda inte direkt utmärkt sig för någon särskild frid och sämja, även om man skulle kunna säga, att de strider, som förevarit, rört sig inom ett ganska begränsat område och att de med god vilja skulle ha kunnat biläggas utan att äventyra det hela. Det torde också ha varit allmänt önskemål inom församlingen, att så skulle ske, och den nyttnämnde kyrkoherden var därför ivrigt efterlängtd. Det skulle emellertid komma att visa sig, att striderna inom kort skulle uppblossa på nytt och nu bliva av svårartad karaktär. Orsaken härtill får nog till allra största delen anses bero på de främsta agerande personerna, ministern friherre Carl Gustaf Sparre och kyrkoherden Jakob Serenius, bägge myndiga och själv-säkra herrar, som visste vad de ville och hade svårt att jämka med sina uppfattningar. Man gör nog heller intet våld på sanningen, om man säger, att bakom det hela kan skönjas frihetstidens politiska strider, kampen mellan hattar och mössor. När striden tog sin början och om upprinnelsen till densamma lämna tillgängliga handlingar inga upplysningar, men det dröjde ända till 1738, innan den bilades och då hade både konungamakten, rådet, kanslikollegium och sekreta utskottet haft att taga ställning till den.

Det torde icke sakna sitt intresse att taga de bägge huvudpersonerna, som bägge voro märkliga män, i närmare skärskådande.

Friherre *Carl Gustaf Sparre* var född den 1 juni 1688. Föräldrarna voro friherre Jakob Casimir Sparre och hans hustru Brita Lejonhufvud. Vid 16 års ålder blev han fänrik vid överste Nieroths rege-

mente, 1706 löjtnant vid Uplands regemente och 1709 regementskvartermästare vid Skaraborgs regemente. Han deltog i Carl XII:s krig i Polen och Ryssland, blev tillfångatagen i slaget vid Poltava och fördes till Moskva. Han utväxlades 1710 och återvände till Sverige, avancerade snabbt vid Vestmanlands regemente och Smålands kavalleri, blev major 1716, generaladjunkt 1717 och överste 1719. Vid fredskonferensen på Åland 1718 fungerade han såsom marskalk. 1719 utnämndes han till sändebud i London, där han kvarstannade till 1736. Han efterträdde här greve Carl Gyllenborg, som sedermera blev hovkanslär och president i Kungl. Kanslikollegium. Denne hade såsom persona ingrata hos den engelska regeringen av densamma den 28 augusti 1717 hemsänts med en engelsk fregatt till Göteborg, sedan han under ett halvt år hållits fången på Plymouths slott såsom misstänkt att vilja befordra Pretendentens sak — ett sällsamt mellanspel för ett svenskt sändebud och en blivande regeringschef. Under sin Londontid blev Sparre överste vid Smålands kavalleri 1732, generalmajor vid kavalleriet och kaptenlöjtnant vid Kungl. Drabantkåren 1732. 1728 fungerade han såsom ambassadör vid fredskonferensen i Soissons. 1737 blev han landshövding över Södermanlands län och påföljande år invaldes han i sekreta utskottet. Den 31 mars 1739 upphöjdes han till riksråd och var såsom sådan en av de främsta förespråkarna för den olyckliga krigspolitiken. Det var Sparre, som var den egentliga upphovsmannen till de ödesdigra truppsändningarne till Finland 1739. Han avled den 24 mars 1741 i Stockholm och hann sålunda icke uppleva det tragiska ryska kriget. C. G. Malmström karakteriserar honom såsom »en ränklysten, nitisk och hätsk partiman med mera mod och framfusighet än omdöme och besinning». Detta omdöme bestyrkes också av det förhållande, att han under sin ministertid i London stod i intim kontakt med den dåvarande regeringsoppositionen därstädes. Även om han avgick från sin diplomatiska tjänst på egen begäran torde dock hans ställning i England under åren ha blivit mer och mer ohållbar och den engelska regeringen dolde icke sin önskan att få honom hemkallad. Han var gift med Karl Gyllenborgs styvdotter och arvinge, den engelskfödda Elisabeth Derith, vilken genom ett särskilt kungabrev förklarades för svensk grevedotter. På grund av arvstvister låg han till en början i öppen strid med sin svärfader, men så småningom bilades denna och han närmade sig det Gyllenborgska kottieriet.

Jakob Serenius var född den 25 juli 1700 i Färentuna, där fadern Sven Serenius var prost. Efter att 1722 ha blivit fil. mag. och prästvigts förordnades han att såsom vice pastor förestå Färentuna församling efter fadern, som då avlidit. 1723 förordnades han till pastor i svenska församlingen i London, där han, enligt en minnestecknare, »efterlämnar ett oförgätligt minne». Det var hans förtjänst och endast hans, att den svenska kyrka som sedan under nära tvåhundra år skulle vara centralpunkten för svenskt kyrkoliv i England kom till stånd. Vid sidan av sitt kall, som han ägnade sig åt med samvetsgrann iver, intresserade han sig även för politiska och ekonomiska förhållanden. Sålunda föredrages i Rådet den 3 februari 1731 en skri-

velse från Serenius, i vilken han rapporterar, att den ryska järnhandeln i London under senaste tiden mycket tilltagit, vilket var till stor skada för Sverige. Denna skrivelse, som av Rådet ansågs såsom synnerligen betydelsefull, remitterades omedelbart till kammar-, bergs- och kommerskollegierna med befallning att »framför alla andra ärenden skyndsamt handlägga denna viktiga angelägenhet, ävensom hålla saken tyst». 1727 utgav han en skrift, som väckte stor uppmärksamhet, om den engelska fårskötseln och jordbruket (»Engelske Åkermannen och Fåraherden» Stockholm 1727). Med de högre engelska prelaterna stod Serenius på synnerligen god fot; alldeles särskilt var detta fallet med lord-biskopen av London Dr. E. Gibson. På dennes inrådan besökte han Leyden, där han gjorde undersökningar rörande remonstranternas lärosatser. Under sin vistelse där utgav han en skrift om överensstämmelsen mellan de lutherska och engelska kyrkorna. (Examen Harmoniæ Religionis Lutheranae et Anglicanae 1726.) På lord-biskopens förslag utarbetade han vidare ett engelskt-svenskt-latinskt lexikon, »Dictionarium anglosvetico-latinum», (första delen trycktes i Hamburg 1734 och i Nyköping 1757, andra delen utkom 1744) samt en avhandling om »Svecogöthers forna närmare förhållande till anglerna». Serenius kan sålunda med fog betraktas såsom en av de allra första pionjörerna för svenskt-engelskt närmande i kulturellt avseende. Med anledning av den skarpa tvist, som uppkom mellan envoyén Sparre och Serenius, varvid den förre t. o. m. skall hava förgått sig så, att han i en park nära slottet offentligen slagit Serenius och till vilken strid vi senare skola återkomma, tog Serenius den 1 juli 1733 avsked av sin församling och trots ministerns reseförbud begav sig till Hamburg, där han fullbordade en del av de nyssnämnda arbetena. 1734 hemkallades han officiellt från sin pastorsbefattning i London och blev påföljande år kyrkoherde i Nyköping och 1736 prost därstädes. 1738 riksdagsman av prästerståndet och slutligen 1763 biskop i Strängnäs. I riksdagen var han en mycket ivrig mössa och en av partiets ledande män. Han skildras av en författare (Bååth) såsom hämndlysten, hänsynslös och partisinnad. »Hans stora insikter icke minst i ekonomiska ting, talarförmåga och oförskräckthet gävo honom en ofta dominerande ställning i prästeståndet och utskotten. — — — På samma gång hävdade han laga former i rättegångsväsendet, talade emot tjänstetillsättningar genom ständerna och över huvud taget för tukt och ordning. Den svenska kyrkan hade i honom en av sina yppersta målsmän och försvarare.» Sitt biskopstift förvaltade han »med sin vanliga rastlösa verksamhet och utmärkta skicklighet». Han inrättade av egna medel en »Historiæ Naturalis Lektion» vid gymnasiet i Strängnäs. Det kan tillfogas, att han 1764 var på förslag till ärkebiskopsämbetet, men förbigicks på grund av sin utpräglade partiställning. Den kände biskop Wallqvist i Växiö (1755—1800), har om Serenius följande omdöme: »Han var en man av sällsynt förstånd, starkt omdöme om saker och människor, hade driftig håg för stora ting samt gåva att röra likt och olik för deras bedrivande, beivrade mindre fel, som begingos mot dess person än mot dess ämbete och tänkesätt, var orörlig för hat och förföljelse, obe-

veklig av smicker och penningar, trogen undersåte, redlig medborgare, rättvis och lätt förman, öm fader, fri och ärlig med var man. De fel man tillagt honom voro snarare tidens än hans. Han har dock betalt dem med sina dygder och blir i all eftervärld ett mönster för värdige biskopar.» Han avled den 4 september 1776.

När Serenius inträdde i sin kyrkoherdetjänst i London, tog han genast på allvar i tu med församlingsarbetet, vilket, såsom framgår av det föregående, låg i djupt förfall. Bland hans första omsorger var att söka realisera det sedan länge skrinlagda förslaget om egen kyrkobyggnad. Sparre reste 1725 över till Sverige och lyckades då utverka utbetalningen av den länge utlovade rikskollekten, vilken emellertid icke uppgick till mera än 6,000 Dal. Kmt (ca 158 £) och det räckte givetvis icke långt. 1727 reste Serenius själv över till Sverige i avsikt, att anskaffa ytterligare medel. Han medförde en ansökan, underskriven förutom av honom själv av ministern Sparre och svenske konsuln i London Jonas Alström (sedermera Alströmer), att genom landshövdingarne och överståthållaren i Stockholm en insamling skulle göras till förmån för kyrkobyggnaden. Härigenom inkommo i Stockholm 2,600 R:dr Smt och i riket i övrigt 6,000 R:dr Smt. En framställning om en pålaga, varigenom varje svensk kyrka skulle bidra med 1 R:dr Smt, hänvisades till Rikets ständer, som ställde sig välvilliga till framställningen. Vidare utverkade han instruktion för svenske ministern i London, att denne skulle hos den engelska regeringen begära fri tomt, liksom också order till svenska sändebuden i London, Haag, Hamburg, Lybeck och Amsterdam att på allt sätt vara Serenius till hjälp. I skrivelsen den 3 juli 1727 undertecknad av konung Fredrik och kontrasignerad av friherre D. N. von Höpken heter det bl. a.:

»alltså är härmed till eder Vår nådiga vilja och befallning, att I bemålte Mag. Serenius, under dess vistande på eder ort, med råd och dåd tillhandagån, och till ändamålets ernående honom behjälplige ären uti vad I eljest kunnen, dock utan att betjäna eder därvid av Vårt höga namn, såsom vilket för Vår och rikets heder skulle vara oanständigt».

Denna anbefallningsskrivelse var av stort värde för Serenius, som tack vare den lyckades erhålla en hel del medel på olika platser; bl. a. överlämnade hertigen av Holstein till honom 300 M:k Cour. Ett förslag att insamla medel till kyrkobyggnaden även inom England, bl. a. genom att söka bidrag från det engelska kungahuset, som tidigare bidragit till den dansk-norska kyrkan, avvisades bestämt av Kungl. Kanslikollegium, som ansåg ett dylikt tillvägagångssätt vara »betänkligt och oanständigt». Samtidigt anmodades ministern att komma med förslag till den nya kyrkobyggnaden. Så skedde också den 16 januari 1728; kostnadsberäkningarne sluta på £.1.354. Den 1 mars inköpte församlingen, företrädd av hr Charles Brander, av ägarna James Britain, James Magfield och Thomas Southwood för ett pris av 115 £. en tomt i östra London kallad Princes Square. Allt stod nu färdigt för påbörjandet av kyrkobyggnaden, då en skrivelse anlände från svenska regeringen, som fordrade att få se och stadfästa byggnadsplanerna. Med en begäran om överseende för att så

icke redan skett lämnar svenske ministern de begärda upplysningarna; kyrkan skulle bliva 55 fot lång och 33 fot bred, och härmed fick det hela bero. Den 15 maj lägges grundstenen till kyrkan och arbetet bedrives så raskt under Serenius' egen ledning, att den på Mikaeli-söndagen den 29 september 1728 kan invigas. Församlingen erhöll namn efter drottning Ulrika Eleonora, vilket den alltjämt har bibehållit. Under nära 200 år skulle denna kyrka komma att vara medelpunkten för den allt mer och mer växande svenska kolonien i London. Verket hade utförts, skriver en författare (1851), »med en raskhet och skicklighet, som icke nog kan berömmas, ävensom arbetet verkställdes med den omsorg, att kyrkan än i dag står oförändrad såsom ett vackert och härligt monument av denne utmärkte man». De insamlade penningarne hade inte räckt till, men Serenius hade med anlitande av sin egen kredit skaffat sådana och först längre fram i tiden befriades han från sin ansvarighet för denna gäld genom att den betalades av rikets ständer. Sedan Serenius vid det församlingsmöte, som hölls den 22 september 1728 i den gamla kyrkolokalen innan densamma återlämnades, lämnat full redovisning för sin förvaltning av kyrkans affärer, samt officierat vid invigningen reste han över till Sverige. Han hade under sommaren utnämnts till pastor vid Kungl. Lifeorpsen men med anledning därav begärde församlingen hos Kungl. Maj:t att Serenius måtte ännu någon tid få verka i London. Församlingen begär också att Kungl. Maj:t måtte anslå lön åt kyrkoherden, ävensom att denne skall »slippa stå under någon biskop sig tillvällad myndighet».

Orsaken till Serenius hemresa var, att han ville anskaffa pengar till gäldande av den uppkomna skulden. Vid den slutliga redovisningen den 29 september 1730 visar det sig att kyrkobyggnaden dragit £.360.9.4 mera än vad den beräknats skola kosta. De insamlade medlen utgjorde:

»H. K. H. Hert. av Holstein M:k Cour.	300:—	
Uti Lybeck	186: 09	
uti Hamburg	998: 14	£.st. 100. 9. 2.
uti Holland		63.10. 1.
uti Lissabon		7.16. 3.
uti London		85.15. 0.
uti Sverige:		
Stamboks- och kollektmedel:		
1:sta remissen Dal.Kmt.	9.676:—	254.12.—.
2:dra remissen Dal.Kmt.	14.927:—	395. 8. 9.
intresse därå		3. 5.11.
3:dje remissen Dal.Smt.	1.248:—	99.16. 9.
4:de remissen Dal.Smt.	3.428: 12	92.13.—.
Diverse donationer		30.19. 6.
Bevillning av kyrkorna i riket enl.		
Kongl. Maj:ts bref till Landshöf-		
dingarne och konsistorierna,		
	Dal.Smt. 3.266: 22	272. 4. 6. 1.149.—. 5.

Den svenska kyrkoförsamlingen i London

Gåvor av Jern:

Hr Hetling i Hamburg	2 tons	36.—.—.	
Baron Carl De Geer i Stockholm	1 ton	18.—.—.	
Diverse från Christinehamn	1 ton	18.—.—.	£. 72.—.—.
Kyrkans skuld			235.18. 5.
			£.st. 1.714. 9. 5.»

Emellertid synes den stora tacksamhetsskuld, uti vilken församlingen stod till sin nitiske och driftige pastor, ganska snart hava glömts och tyvärr måste man nog lägga största skulden härvidlag på det tydligen mycket obalanserade och självmedvetna svenska sändebudet baron Sparre. Så långt ifrån att sin plikt likmätigt med lugn och värdighet söka åstadkomma sämja inom kolonien, synes han i stället hava ställt sig i spetsen för alla attacker mot Serenius, vars energi och ivriga sinnelag i förening med en ganska stor portion självrådighet nog ofta uppkallade till motstånd. Det kan ju också bringas i åtanke att Sparre även var i skarp konflikt med Serenius företrädare Nordborg.

Twistens ursprungliga orsak är numera icke känd; vare sig i riksarkivet eller i svenska kyrkans i London handlingar kan återfinnas någonting därom. Men den skulle slutligen komma till den punkt, då en förlikning mellan pastorn och ministern icke längre var möjlig eller ens tänkbar. Det hela ledde, som ovan nämnts till en mångårig rättegång, som slutligen av Kanslikollegium i Stockholm avdömdes till Serenius' förmån. I sitt utslag den 18 april 1738 förklarade sålunda Kanslikollegium, att ministerns och kyrkoföreståndarnas klagomål över att Serenius ej avgivit tillbörlig redovisning över kyrkobyggnaden var obefogat, då denne redan den 5 oktober 1728 avgivit sådan redovisning, vilken var underskriven jämväl av större delen av kyrkoföreståndarne, vilka även i skrivelsen den 29 september 1730 själva vidkänd den uppkomna skulden. Klagomålen mot Serenius att han skulle ha byggt kyrkan »efter sitt eget huvud» avvisades med hänvisning till det förhållande, att kyrkoföreståndarne och församlingen »enhälligt förklarar sig nöjda att efter kontrakt och den uppvista planen uppdraga Prosten Serenius denna byggnad, hvilket kontrakt af sex månader han ock alldeles uppfyllt» vilket de också skriftligen den 29 september 1730 betygat. Kanslikollegium förklarar också, att när redovisning för kyrkobygget en gång är avgiven till kyrkoföreståndarne, är det oskäligt att fordra, att ny sådan redovisning skall avgivas, när en ny kyrkoföreståndare träder till. Slutligen hade baron Sparre och kyrkorådet beslutat, att av de £.100, som Serenius uppburit i reseersättning för sina insamlingsresor till Sverige, skulle £.40 återgå och församlingen gottgöras därför genom avdrag å hans lön. Även detta beslut upphäves av Kanslikollegium, som tillerkänner Serenius nämnda ersättning och samtidigt påpekar, att enligt uppgift torde resekostnaderna hava gått till £.150. I utslaget påpekas också att »utan hans drift och flit Svenska kyrkan uti London näppeligen kunnat komma uti det stånd, som han bragt henne».

I maj—juni 1733 kulminerar fejden mellan de bägge herrarne. I brev till Serenius den 25 maj 1733 skriver ministern bl. a.:

»Såsom jag i erfarenhet kommit, det skall Hr magistern hava för någon tid varit på landet förrest, tror jag såväl min skyldighet, som den härvarande Svenska kyrkans nödvändiga skötsel fordra, att underrätta mig med vilkens tillstånd Hr magistern på sådant sätt lämnat församlingen. Jag håller för, att han intet kan eller bör resa härifrån, utan att först säga mig till därom och begära lov, väl vetandes, att han är på staten i Sverige uppförd såsom min präst, hörande till beskickningen, samt att jag i kraft av den mig av Hans Kungl. Maj:t i nåder uppdragna beställningen, är både berättigad och pliktig att hava uppsikt över församlingens och gudstjänstens skötsel och över den, som densamma förrättar. Skulle Hr magistern hava erhållit Herrar kyrkovärdarnes tillstånd, så vill jag därmed för denna gången låta nöja mig; men i vidrig händelse kan jag ej annat än yttra min undran över Hr magisters förhållande i detta mål, vartill jag begär få veta orsaken; och vill härmedelst lämna en vänlig varning, att hädaneftter ej bruka en sådan självtagen frihet, utan först anmäla sig hos mig, eller åtminstone hos kyrkovärdarne, när Hr magistern vill på sina ärender resa bort, väl vetandes, att dess syssla här är att predika Guds ord och arbeta på församlingens uppbyggelse med lära och gott leverne, men intet att fara omkring landet och divertera sig, eller anföra de hit ankommande landsmän, och att ett sådant uppförande kan mera förarga än uppbygga Guds församling, vilket Hr magistern så vid detta som vid andra tillfällen borde rätteligen betänka och sig därefter rätta.»

Den 8 juni anmäler Sparre Serenius för Kanslikollegium och beskyller honom — såsom ovan visats med orätt — för att i 5—6 år ha uppskjutit redovisningen för kyrkobyggnaden samt att det är hans skuld, att församlingen råkat i skuld. Vidare anklagar han Serenius för att han utan att bedja ministern om lov rest utanför London samt att han stundom bor icke i sin bostad utan hos vänner, varjämte han säger sig ha hört, att Serenius ämnar resa hem till Sverige, vilket ministern skulle förbjuda honom, innan han uppvisat Kanslikollegii tillstånd därtill.

Vidare kallas till ett kyrkorådssammanträde den 10 juni, där en skrivelse från Sparre skulle föredragas, och Serenius anmodas att infinna sig på detsamma och avlämna de mångomskrivna räkenskaperna. Pastor Serenius är givetvis högeligen misnöjd över detta åläggande, då han redan två gånger förut — den 5 oktober 1728 och 29 september 1730 — avgivit vederbörliga redogörelser vilka godkänts av kyrkorådet, som därom å handlingarne gjort vederbörlig påteckning. Han förklarar sig därför inte ämna komma till det ifrågasvarande sammanträdet, så mycket mindre som han säger sig ha erfart, att icke alla utan endast vissa av kyrkovärdarne kallats att närvara. Han erinrar om att räkenskaperna ha blivit vederbörligen granskade och befunnits vara riktiga och att han så sent som närmast föregående söndag avgivit slutredovisning för hela sin förvaltning. »Jag fruktar», slutar Serenius sitt svar, »så litet för all observation, att jag vid första tillfälle hela min förvaltning av kyrkans angelägenheter samt räkningarne och både min och församlingens conduite uti allmänt tryck vill kunnig giva, och låta hela världen döma, om nå-

gon församling i kristenheten är lik den lilla Svenska församlingen i London.»

Vid kyrkorådssammanträdet var givetvis minister Sparre närvarande och vid detsamma uppsattes en klagoskrift över Serenius; den undertecknas av åtta kyrkorådsledamöter och Sparre, som skyndar sig att översända den till Stockholm. Man är tydligen oroad av Serenius' uppgift att han skulle i en skrift redogöra för vad som förevarit, ty man hemställer, »om icke pastor, i anseende till hans hotelse att trycka en skrift om församlingen kan efter lag härföre näpas, i händelse nämnde skrift skulle bliva ett paskill till följe av pastors stora animositet och iver».

Sparres brev den 25 maj gick Serenius länge och ruvade över. Men efter kyrkorådssammanträdet eller kanske rättare sagt efter sammankomsten mellan Sparre och några kyrkorådsledamöter skriver han ned ett brev, som knappast kan anses vara lämpligt, men vars innehåll och formulering måhända kan förklaras av den hets, som han varit utsatt för av egendomliga svenske ministern, som så talande karakteriserades av C. G. Malmström här ovan. Serenius själv beklagade längre fram denna skrivelse och i sin försvarsskrift påföljande år ursäktar han sig med, att han »blivit övermåttan uppretad av Baron Sparres vrede och förföljelser, hälst detta gått så långt att Envoyén helt och hållet avklätt sig sitt höga ämbetes värdighet, då han i parken helt nära Kungl. Slottet, i flera hundra personers närvaro, tilldelade honom (Serenius) flera slag i ansiktet». — ett föga uppbyggligt uppförande av ett svenskt sändebud.

Serenius brev till Sparre är daterat den 25 juni 1733. Detsamma, i vilket han på ett ironiskt sätt även alluderar på åtskilliga av Sparres kända svagheter, är av följande lydelse:

»Högvälborne Herr Baron och Envoyé.

Fastän hövligheten fordrar att genast besvara allehanda, och särdeles höga herrars skrivelse, kan jag likväl bedyra att, av vördsam högaktning för Hr Envoyéns ansenliga beställning, jag med flit undandragit detta mitt svar uppå Hr Envoyéns högmodiga och med förklenande tillvitelser uppfyllda brev.

Om jag således icke hade givit mitt sinne något råderum att sig så småningom tillfreds giva, så skulle uti första elden av min rättmätiga empfindlighet däröver, allt mitt tålmod vid vilket Hr Envoyén så mästerligen vänjt mig ävensom alla andra som med honom haft att göra, knappt vara tillräckligt (fastän av kristendomen understött) att hindra mig till att alldeles taga bladet ifrån munnen, samt värdeligen beivra vad efter längre betänkande jag finner att en prästman av Hr Envoyéns naturliga överilningar jag äntligen kan hålla till godo.

Fördenskull vill jag förlåta de med flit och möda hopsökta retande och anstötliga utlätelser, och mig åtnöja, med en beskedligt folk anständig saktmodighet, ofoget av själva påståendet att föreställa.

Uti min fullmakt är jag förordnad att vara Pastor vid den här i London varande Svenska församlingen, så att mitt ämbete är ständigt och har ingen gemenskap med Beskickningens obeständighet, som idag kan vara och i morgon återkallas. Detta är så sannt, att här må vara någon Beskickning eller intet, har dock gudstjänsten här i kyrkan sin vanliga gång, och Hr Envoyén må resa så ofta honom lyster ifrån det ena hovet till det andra, så blir jag

doek alltid här kvar, vilket intetdera borde ske, om jag hörde till Beskickningen; i den händelsen skulle gudstjänsten förrättas uti Hr Envoyéns hus, och stanna under dess frånvaro. Uti min församling anser jag likväl Hr Envoyén på tvegeghanda sätt, som ledamot av henne, och som vår allernädigste Konungs Minister.

I anseende till det senare är ingen art av vördnad, som jag icke stadigt bevisat och framgent bevisa skall. Jag bekänner ock, att Hr. Envoyén som Minister kunde vara berättigad, om min församling över mig klagade, sig därom vänligen av mig underrätta, och i brist av full förklaring klagomålet till bägges vår allernädigste Överhet underdänigast översända; men så länge församlingen, uti Hr Envoyéns anförda mål, inga besvär emot mig varken haver eller andrager, giver Hr Envoyéns beställning honom icke den ringaste makt att ogrundat förekastra mig någon försummelse i det framfarna, och än mindre för det tillkommande av egen myndighet att stadga någon ny och i sig själv alldeles onyttig lag.

I anseende till det förra, nämligen så vida Hr Envoyén är ledamot av min församling, är Hr Envoyén uti andelig måtto, intet mindre än de övriga fåren av min hjord, mig lydno och hörsamhet skyldig.

I kraft av sådan mig åliggande herdeplikt skulle jag längesedan allvarligen förmanat och verkligen tillhållit Hr Envoyén att fliteligen besöka Guds hus sig självom till bättring ifrån ett syndigt leverne, och församlingen till ett uppbyggeligt mönster, därest Hr Envoyén bemötte min betygade allvarsamma tilgivenhet med det ringaste tecken av gunst, så att jag kunnat hoppas det mina kristeliga föreställningar ej skulle blivit misstänkta att flyta av någon annan källa, än min verkliga åstundan att se Hr Envoyén uti det eviga livet även så lycklig som i detta.

Hr Envoyéns avvoghet, som således hindrat mig något mera än trogna förböner för dess andeliga bästa att bibringa, har jag suckat till herrarnes Herre att nådeligen ombyta; men, ack och ve! Hr Envoyéns brev är intet något hugneligt tecken till en snar bönhörelse, särdeles som mig intet anstår att villfara vad på sådant sätt av mig begäres, ehuru böjd jag eljest är mig lämpa efter var och en av min församlings hedervärda ledamöters åstundan och nöje.

Uti mitt ämbete följer jag till prieka vår Svenska kyrkolag, och som densamma intet förbinder någon kyrkoherde att begära lov av sockenherren, när han kan hava nödigt att på få dagar resa bort, och då han förut (som jag har gjort) dragit försorg för gudstjänstens oförryckta förrättning genom annan skicklig prästman, så kan jag nu så mycket mindre ett slikt skolgossetvång mig låta pålägga, som därest Hr Envoyén efter Sveriges lag därtill varit berättigad, skulle han säkerligen icke försummat tio samfälta år av sådan myndighet sig att betjäna.

Men änskönt jag än skulle vilja underkasta mig Hr Envoyéns nyligen upphittade förordning, skulle vårt högvördiga prästestånd intet underlåta att mig förekastra, det jag därmedelst givit anledning åt socken-herrskaper att påstå, att prästerna, utan deras tillstånd, ej skola äga frihet till deras angelägenheter bevakande att begiva sig på några dagar ur församlingen, oaktat att de satt andra giltiga män uti deras ställe, vilket vore ett nytt ok, varmed det höglovl. ridderskapet och adeln, om de alla voro med Hr Envoyén av lika sinne, mycket och dagligen sina präster, särdeles de enfaldiga, skulle kunna hutla och kuva; vartill jag sannerligen intet första exemplet skall giva, utan snarare förebygga, att det aldrig skall hända.

Så framt jag annorlunda gjorde, skulle mina ämbetsbröder vid de andra främmande härvarande kyrkor vara de första, som mig måtte begabba, för det jag (som var man vet) av Hr Envoyén hanterad föga bättre än en trossdräng, likväl begivit mig till ett tvång, det de som nesligt skulle avslagit, om

det blivit dem pålagt av deras konungars ministrar, oaktat att av dem med heder och välgärningar de beständigt blivit och än äro överhopade.

Jag vill gå vidare. Därest inga slika förebräelser jag varken från Sverige eller här skulle hava att frukta, så skulle det strida emot sunda förnuftet, att jag, som reser ibland ur staden allenast om somaren, då Hr Envoyén bor på landet, skulle fara längre bort att begära lov, än dit jag mig merändels ärnar. När Hr Envoyén är uti staden, är det nästan sak samma; vi bo så långt ifrån varandra, att det skulle kosta dubbelt mer i vagnshyra att färdas och anmäla några dagars utresa, än att betala skjutsen dit var jag har att göra. Därtill vill jag lägga, att när jag går utur staden, sker det Gudi ärad, intet att genom tidsfördriv, eller kostsamma och tokuta flackningar, söka uppstäda och tillrätta ett av griller krankt och av naturen vispat huvud, utan att inhämta sådana kunskaper, med vilka jag hoppas mitt kära fädernesland att gagna och betjäna. Utom det uppsätet, skulle jag alldeles oanmodad knappt sätta foten utom stadsporten, eftersom mina ringa inkomster intet tåla att göra lust- eller rikemans-resor.

Det är även av åhåga att tjäna föderneslandet uti våra landsmän, att jag gärna tagit mig den mödan att föra dem an till sådant som kommit överens med vars och ens stånd och syftemål; vartill de kanske så lätteligen intet hunnit, utan anledning av någon som här bekant kunnat visa dem därtill genvägen. Med sådan min tjänstaktighet har jag haft den fägnaden att förtjäna mångfaldiga tacksägelse från Sverige, och har det berömmet, att de som gjort mig den äran att följa mina välmenta råd, intet skämt ut det värdiga svenska namnet med galenskaper eller oförståndig hushållning, vilken senare föder av sig skymf för nationen och allmänt förakt för skuldnären, då han ej är i stånd sina skamlösa och överljutt skällande kreditorer med annat än ovetting mun att betala.

Den tid jag således använt till nyttiga resor på landet, som merändels skett på söcknedagar, eller till mina landsmäns tjänst, har jag aldrig avknappat av min församlings tillbörliga rykt och skötsel; om det nu fullleligen kan bevisas, huru kan då Hr Envoyén skylla mig för försummelse, som nästan aldrig har tid eller lust att komma till kyrkan, utan när klagomål skall sökas eller illbragd mot prästen utföras?

Mitt samvete däröver gör mig, Gudi ärad, så liten oro, att jag intet skall frukta till vår allernådigste Konungs fötter att själv frambara avskrifter av Hr Envoyens brev och detta mitt svar, och alltsammans vår allernådigste Konungs högst rättrådiga utslag i djupaste underdånighet att underkasta Till den ändan enkom och allena, om jag inga andra orsaker hade, vilka likväl äro bekanta och mångahanda, skall jag skynda mig hemåt, medan nog begripeligt är, att jag varken med roligt sinne eller heder min syssla kan förrätta, när Hr Envoyén på mångahanda sätt mig bryr, och utan ringaste försyn offentlig förnedrar. Det oaktat skall jag aldrig underlåta, att bönfälla den Allershögste, det till fäderneslandets större bästa han nådeligen täckes välsigna Hr Envoyén med starkare hälsa, samt Salomos vishet uti dess viktiga förrättningar, ej heller med skyldig vördnad framhärda

Högvälborne Herr Barons och Envoyéns ödmjukaste tjänare

Jacob Serenius.»

Den 1 juli tog Serenius avsked av församlingen och utan att bry sig om ministerns hotelser om reseförbud lämnade han London och avreste till Sverige. Hans väg gick emellertid över Hamburg, där han stannade till långt inpå 1734 för att slutföra och utgiva sitt ovan-

nämnda arbete »*Dictionarium anglosvetico-latinum*. Från Hamburg ingav han en skrift till Kungl. Maj:t, i vilken han anförde klagomål över Sparres förföljelser. Ministerns tidigare insända rapporter om Serenius synes icke ha lett till någon omedelbar regeringens åtgärd. De kommunicerades inte ens med Serenius förrän denne själv hemställde därom. Beträffande resultatet har tidigare omtalats att det hela slutade med fullständig upprättelse åt pastorn. Ifråga om den mera personliga tvisten mellan Sparre och Serenius handlades den inför Svea Hofrätt och pågick under en följd av år men bilades slutligen genom en förlikning, som skedde den 15 oktober 1737.

Efter dessa strider fick församlingen lugn under några decennier. Då Serenius 1735 utnämndes till kyrkoherde i Nyköping förordnades till hans efterträdare i London Mag. *Tobias Björk*. Denne, som av Kanslikollegium uppförts på första plats på förslaget och erhållit församlingens enhälliga val, var född i Pennsylvania 1704. Hans fader var dåvarande svenske pastorn därstädes, sedermera prosten i Falun Erik Björk. Björk synes ha varit en fridsam man. Under hans tid donerades till kyrkan av köpmannen Lars Victorin en utmärkt vacker altartavla, föreställande den heliga nattvardens instiftande. På grund av den försämrade kursen på svensk valuta, varigenom Björks arvode på stat, Rdr Smt. 600, nedsjönk till endast några och trettio pund, hade han det givetvis mycket svårt att ekonomiskt reda sig. Han hemställde därför hos regeringen om en reglering av lönen och att bliva ihågkommen med ett pastorat i hemlandet. Bägge framställningarna bifölls. 1749 valdes han utan att ha behövt avlägga några prov till kyrkoherde i Norrberkes pastorat av Västerås stift. Han avled 1778.

Till efterträdare magister *Carl Noring*, f. 1717. Dennes moder var dotter till domprosten i Skara Lars Victorin, en broder till den nyssnämnde donatorn Lars Victorin, som var mycket förmögen efter dåtida förhållanden. Norin hade bakom sig ganska betydande studier vid såväl svenska som utländska universitet. Vid utnämningen till pastor var Noring ännu inte prestvigd, vilket skedde i Kalmar 1749. Såsom en erkänsla för det arbete han uträttat för de svenska församlingarna i Amerika utnämndes han med regeringens medgivande av ärkebiskopen, som numera hade överseende över alla utlandssvenska församlingar, 1753 till prost, den ende av de svenska prästmännen i London, som erhållit denna värdighet. 1755 blev han teol. d:r och 1760 begärde han avsked från sin prästerliga befattning och hemflyttade. Han bosatte sig på det av honom inköpta säteriet Svansjö i Skara stift, där han framlevde sina dagar såsom privatman. Han dog 1786.

Norings morbroder i London Lars Victorin testamenterade vid sin död 1753 sin förmögenhet, £. 16,000., till honom. Av detta belopp avsatte han £ 4,000 till ett stipendium vid Uppsala universitet, som skulle utgå till i första hand prästsöner från Skara stift, och vilket alltjämt utdelas. På av honom gjord framställning upphöjdes hans son Carl i adligt stånd med namnet Noringer, vilket introducerades

på Riddarhuset under N:o 2049 år 1762. Carl Noringer dog emellertid redan vid 25 års ålder och ätten utslocknade med honom.

Efter Noring följde såsom svensk pastor Mag. *Arvid Ferelius*, f. 1725, och under hans tid började stridigheter på nytt inom den lilla församlingen.

Även denna gång gällde tvisten motsättningar mellan den svenske ministern och svenske pastorn. Minister var då friherre *Gustaf Adam von Nolcken*, f. i Stralsund 17 september 1733 och efter sedvanligt avancement i utrikesexpeditionen minister i London 1763. 1792 rapellerades han och utnämndes påföljande år till president i Göta Hofrätt, varifrån han 1794 tog avsked och bosatte sig i Richmond utanför London, där han levde såsom privatman till sin död 12 december 1812. von Nolcken var synnerligen intresserad av den svenska kyrkan i London och efter sitt avskedstagande från statstjänst uppehöll han kyrkovärdesysslan. Om honom finnes antecknat i kyrkoboken i den svenska församlingen i London. »Han var en man av stor kropps- och sinnesstyrka, en ivrig vän av denna kyrka, åt vilken han skaffade lagar och författningar, som av Kon. Gustaf III bekräftades. Sedan han upphörde att vara praeses i kyrkorådet, bestredde han än kyrkovärde-sysslan, än var han en av herrar Trustees, och kom på senare tider ofta till Herrans hus, och förklarade sådant för sin högsta glädje. Han levde och dog som en varm vän av Vasahuset, men gjorde intet som kunde störa allmänt lugn och allmän ordning. Att så länge vistas i främmande land, där vara för alltid bosatt och gift, och ändock behålla ungdomskärleken för fäderneslandet i all dess styrka, är något sällsynt. Denna dygd besatt baron von Noleken i fullkomlighet. O, att alla svenske män häri liknade honom! Han dog högaktad, saknad och uppriktigt sörjd av vår församling.» von Noleken begravdes i den svenska kyrkan och hans bild, målad av en känd konstnär, uppsattes inom kyrkan och överflyttades i sinom tid till den nya svenska kyrkan i London.

Kyrkoherde i församlingen var som nämnt mag. *Arvid Ferelius*, f. i Mariestad 1725. Efter att redan 1758 ha förordnats att tjänstgöra i London blev han ord. pastor där 1761 och kyrkoherde, sedermera kontraktsprost i Skövde 1777. Han dog 1793. Även dennes porträtt i olja finnes uppsatt i den svenska kyrkan i London. Ferelius var god vän med den tidvis i London bosatte berömde Emanuel Swedenborg, som efter gudstjänsterna ofta brukade äta middag hos Ferelius. Swedenborg klagade dock över, »att han hade ingen frid i kyrkan i anseende till andarne, som motsade vad predikanten talade, synnerligast då han nämnde tre personer i gudomen, vilket i verkligheten var lika med tre gudar.» Då Swedenborg låg på sitt yttersta i London erhöll han av Ferelius den heliga nattvarden. Swedenborg begravdes i den svenska kyrkan, men hans stoft avhämtades 1908 av Fylgia och fördes till Sverige, där det gravsattes i Uppsala domkyrka. Det kan i detta sammanhang nämnas, att någon gång i början av 1800-talet skedde ett inbrott i det gravvalv, där Swedenborg var begravd. Kistan uppbröts och Swedenborgs huvud avskars och bortfördes. Det uppgives, att detsamma blivit erbjudet Swedenborg

Society i London, men att man där avböjde att köpa det under motivering, att man icke handlade med relikier. Vem, som var tjuven, vet man ej med bestämdhet, men d:r *Jonas Petter Wåhlin*, som 1818 blivit svensk pastor i London, uppgiver, att en sjökaptan Ludvig Granholm skulle vid en begravning 1817 hava lyckats komma ner i gravvalvet och där stulit huvudet. Vid kyrkorådssammanträdet den 4 juli 1819 överlämnade d:r Wåhlin »assessor Swedenborgs huvudskål, vilken (med förtigande av den brottsliges namn) för omkring halftannat år sedan blivit stulen utur kistan i kyrkovalvet, och genom en tillfällighet av pastor ertappad, då den varit nära att bliva avförd till Sverige för att rikta någon enskild eller allmän samling av kuriosa.» Skallen nedlades sedermera i kistan. Vissa tvivel förefinnas dock rörande äktheten av den skalle som således nedlades och författaren av dessa anteckningar erinrar sig mycket väl, att då kistan i närvaro av representanter för svenska legationen och generalkonsulatet i London öppnades 1908 före transporten till Sverige fick man omedvetet ett intryck av misstankarnas riktighet. Varför är svårt att säga, men man tyckte liksom att skallen och kroppen inte riktigt hörde ihop. Skallen låg inte heller vid huvudändan utan hade rullat ner till fötterna. Det gick inom anhängare av Swedenborgs religion i London det talet ännu vid detta sekels början, att tjuven, vilken som sagt erbjudit swedenborgarne att köpa skallen, skulle för dessa ha förklarat, att han måste göra sig av med skallen, ty så länge han hade den i sin bostad fick han aldrig lugn och enda natt.

I en skrift om Swedenborg, som utgivits av Swedenborg Society i London uppgives, att Swedenborg på julaftonen 1771 fått ett slag-anfall, från vilket han sedan aldrig hämtade sig. Pastor Ferelius, som besökte honom på hans dödsbädd och som nämnt då gav honom sakramenten, skall därvid hava tillfrågat honom om han trodde, att han skulle dö, på vilket Swedenborg svarat jakande. »Härpå uppmanade jag honom», skriver Ferelius, »emedan många voro av den uppfattningen, att han gjort upp sitt teologiska system huvudsakligen för att vinna ett stort namn (vilket han otvivelaktigt också vunnit) att begagna sig av detta tillfälle att säga den verkliga sanningen till världen och att återkalla helt eller delvis det som han hade förkunnat, särskilt som hans förhoppningar i sådant avseende numera knappast hade något värde för honom. Swedenborg satte sig då upp i sin bädd, lade sin hand på sitt bröst och sade med djupt allvar: »Allting som jag har skrivit, är lika sant, som att Du nu är hos mig. Jag skulle hava kunnat säga ännu mera, om det blott hade tillåtits mig. Efter döden skall Du få se allt och då kommer vi att ha mycket att talas vid om rörande denna fråga.»

1764 inköpte Ferelius på församlingen vägnar den yttre delen av den tomt, på vilken kyrkan var belägen. Priset var ett pepparkorn, att betalas årligen på Johannes Döparens dag, därest det av säljaren infordrades.

Schismen mellan pastorn och ministern rörde i huvudsak rent organisatoriska frågor. Församlingen hade inga vederbörligen stadfästa regler rörande beslutsfattande, knappast heller ifråga om

vilka som voro röstberättigade på kyrkostämmor. En hel del löst folk i den dåmera illa beryktade stadsdelen Wapping, där kyrkan var belägen, brukade också infinna sig på dessa kyrkosammanträden, vilka tidvis blevo mycket stormiga. Tvisterna gällde olika frågor, men framför allt förvaltningen av de s. k. skeppspenningar, som betalades av svenska fartyg, som besökte engelska hamnar. En delikat fråga gällde i vad mån en av minister von Nolcken föreslagen trohetsförbindelse till svenska kronan skulle anses komma att stå i strid med församlingsmedlemmarnas skyldigheter mot den engelska överheten. En annan mera svårförståelig schism uppstod med anledning av att pastor Ferelius satt sig i förbindelse med fullmäktige i Jernkontoret och hemställt att detsamma måtte skänka församlingen järn till ett staket kring kyrkan, vilken framställning också bifölls. Församlingen erhöll också av hovmarskalken Jennings och Värmlands brukspatroner så mycket järn att det räckte till två staket och dessutom gav ett ganska betydligt överskott. Ett beslut om anskaffande av ett nytt orgelverk väcker också ministrerns misshag. Den mest brännande frågan synes emellertid ha varit, huruvida församlingens pastor skulle vara legationspredikant eller ej. Inom församlingen funnos de, som önskade en friläggning av de bägge sysslorna och ville ha pastorn helt skild från legationen. Å andra sidan förefaller det, som skulle ministern ha varit synnerligen angelägen om att behålla ett slags husbondevälde över pastorn. I en lång skrivelse den 15 juli 1771 till ärkebiskopen dragas av församlingsmedlemmar alla dessa tvistefrågor upp. Man påpekar här den ekonomiska förbättring som inträtt för församlingen och att minister von Nolcken sökt tillvälla sig alltför stor makt och behandlat pastorn »som en skolpojke». »Vad aktning och heder kan sådant åstadkomma för Herr Barons och Envoyéns person hos en församling, som älskar sin lärare, är lätt att sluta. Vi förstå intet annat, än att vår pastor är konungens och rikets ämbetsman så väl som ministern, fast i lägre grad. Men det är intet underligt att han kallar honom sin betjänt och utövar sin ondska på honom.» Vidare påpekas i skrivelsen, att pastor Ferelius nedlagt oförtrutenhet och möda i sin ämbetsutövning, att han under sin tid förskaffat kyrkan ett nytt orgelverk, nytt tak och fönster, ett järnstaket kring kyrkobyggnaden, kalk och klocka, allt utan att förminska kyrkans kapital samt »nog sagt: pastor Ferelius har med tålmod burit allt, — — — övervunnit allt». Man anropar också sin förre pastor, numera den mäktige biskopen Serenius om hjälp och erinrar honom om de besvärligheter, som han på sin tid hade med den dåvarande svenske ministern. Man får av handlingarne i denna strid det bestämda intrycket, att minister von Nolcken var verkligt intresserad av den svenska kyrkan och församlingens liv i London och att alla hans ingripande skedde med ärligt uppsåt, men att han i sin iver gick för bråstörtat fram och fordrade absolut underkastelse. Striden fortgick under nära 15 års tid och dess vågor lade sig inte förrän 1779, då en i huvudsak av von Nolcken utarbetad kyrkoordning trädde i kraft. Denna kyrkoordning, som i stora delar alltjämt bildar grundvalen för den allt fortfarande gällande

svenska kyrkoordningen i London stadsfästes av Gustaf III den 30 november 1778. Striden nådde sin kulmen under Ferelii efterträdare pastor *Aron Mathesius*, vilken von Nolcken lyckades få suspenderad på grund av »egenmäktig förvaltning av kyrkomedlen, personliga utfall från predikstolen, bristande ordentlighet vid protokollens förande och dess undertecknande med ledamöters namn utan deras vetskap» m. m. Försoning träffades emellertid mellan minister och pastor och i samband med kungörandet av den nya kyrkoordningen 21 mars 1779 återinsattes den senare i sin tjänst. Denne pastor Aron Mathesius var född 1736 i Finland och blev prästvigd i Åbo 1767. Efter att ha tjänstgjort inom svenska församlingen från 1768 blev han vicepastor där 1772 och legationspredikant 1773. På grund av svår sjukdom nedlågades han 1783 nedlägga sitt ämbete. Han blev sedermera efter tillfrisknandet 1805 kyrkoherde och sedermera prost i Foglås pastorat av Skara stift. Han avled 1808. Under hans tid tillbyggdes 1780 i östra delen av kyrkan en sakristia, som ansetts vara en av de allra vackraste i London.

Efterträdaren magister *Andreas Leuvenius* var född i Östra Färnebo i Gästrikland 1757 och prästvigdes 1782. Han tillträdde tjänsten i London på förordnande 1784 och blev påföljande år ordinarie. Hans tjänstetid blev icke lång. Redan 1790 avled han och begravdes i svenska kyrkan, f. ö. enligt uppgift den ende av de svenska pastorerna i London, som avlidit under sin tjänstetid.

Den svenska församlingen i London lever hädanefter sitt lugna liv, deltagar visserligen i dagens arbeten, men man får ett intryck av frid och enighet inom församlingslivet. I kyrkans historia återfinnas många kända namn och pastorerna avlösa varandra i rask följd, stundom förefaller det, som skulle deras tid på denna alldeles icke oviktiga plats vara väl så kort. Efter magister Leufvenius följde såsom svensk pastor *Samuel Conradsson Nisser*, son till brukspatron Conrad Nisser. Han var född 1760, prästvigdes 1786 och kom till London 1794 och blev 1802 kyrkoherde i Vingåker samt sedermera prost. Död 1804.

Doktor *Gustaf Brunnmark*, som följde efter honom, var född i Falun 1773 student vid 13 års ålder, prästvigdes 1799, teol. d:r 1809, och kyrkoherde i Munktorp 6 juli 1814. Han dog emellertid redan den 1 augusti s. å. Det har sagts om honom att han »kan anses såsom den mest utmärkte bland de svenske pastorerna i London och endast biskop Serenius kan jämföras med honom uti nyttig verksamhet därstädes».

Magister *Olof Svanander*, hans efterföljare, var född 1786 i Hyby, prästson, student 1801, prästvigd 1813, pastor i London 1814 men dog redan påföljande år i Tanger, dit han rest för att återvinna hälsan.

Han efterträddes av magister *Lars Christian Tunelius*, f. i Uppsala 1785, prästvigd 1810, pastor i London 1816, komminister i St. Klara i Stockholm 1817 och kyrkoherde i Adolf Fredriks församling i Stockholm 1817. Död såsom kontraktsprost i Sala 1848. De följande kyrkoherdarne i Londonförsamlingen ha varit:

Doktor *Johan Petter Wählin*, f. i Lund 1786, prästvigd 1813, hovpredikant 1815, pastor i London 1818—1830. Kyrkoherde och prost i Ving-

åker 1832, teol. d:r 1830. Wåhlin var en mycket lärd man och har utgivit ett mycket stort antal skrifter inom olika områden: religion, geografi, religionshistoria, skadestycken m. m.

Pastor *Cornelius Rahmn*, f. i Göteborg 1785, prästvigd 1810. Tjänstgjorde under åren 1817—1834 hos The London Missionary Society bl. a. såsom missionär i östra Sibirien och bland kalmuckerna, samt såsom sekreterare i London. Han var pastor i svenska församlingen i London 1833—1839, sistnämnda år blev han kyrkoherde i Kalf och 1843 prost därstädes.

Magister *Gustaf Wilhelm Carlson*, f. 1811, efter att ha varit lärare och vice rektor vid Hedvig Eleonora Apol. skola i Stockholm blev han prästvigd 1839 och blev pastor i London 1840, där han verkade till 1850. Carlson var en mycket flitig författare, huvudsakligen inom det teologiska området, men har även publicerat synnerligen intressanta anteckningar rörande den svenska kyrkan i London. Han efterföljdes av pastor *Fredrik Teodor Carlson*. En ny kyrkoordning stadfästes 1850 av svenska regeringen och densamma, som i stora drag är i de viktigaste delarne identisk med den tidigare nämnda von Nolckenska kyrkoordningen gäller i huvudsak alltjämt. Under pastor F. T. Carlsons tid upphörde 1856 tillåtelsen att jordfästa i kyrkogården omkring kyrkan och en ny begravningsplats invigdes den 4 juli 1857 i Woking, söder om Waterloo.

Till legationspastor och kyrkoherde i svenska församlingen i London utnämndes 1863 dittillsvarande legationspastorn i Paris *Frithiof Grafström* f. 1827 på Karlberg, där fadern ledamoten av Svenska Akademien skalden sedermera lektorn och kyrkoherden A. A. Grafström då var lektor. Modern var dotter till biskop F. M. Franzén. Frithiof Grafström hade 1860 erhållit Svenska Akademiens stora pris för sin mäktiga dikt »Fjällappen». 1859 hade han blivit legationspastor i Paris, 1867 valdes han till kyrkoherde i S:ta Klara Församling i Stockholm och var från 1874 en uppmärksam ledamot av Riksdagens första kammare. 1880 blev han ordensbiskop samt avled 1883. Han stod 1875 på första förslagsrummet till biskop i Härnösand, ett ämbete, som innehafvs av hans morfader och till vilket även hans fader hade uppförts på förslag, men av personliga skäl avböjde han en utnämning, Grafström var en synnerligen framstående predikant. Sin avskedspredikan i London höll han på midfastosöndagen 1867, varvid han utgick från församlingens gamla valspråk, som innefattats i dess sigill »Rosen bland törnen».

Under åren 1867—1870 var pastor *Carl Olof Svensson Svedberg* f. 1836 församlingens kyrkoherde och han efterföljdes av *Axel Richard Röst*, f. 1836, vilken 1886 kallades till kyrkoherde i Gråmanstorps församling. *Johannes Palmér*, f. 1848, förestod församlingen 1888—1903 och 1904 utnämndes *Hans Jonas Lindskog*, f. 1869 till legationspastor och kyrkoherde i Svenska Församlingen. 1915 blev Lindskog kyrkoherde i Brännkyrka församling i Stockholm, varifrån han såsom emeritus avgick 1940. Han avled 1947. Lindskog var en mycket lärd man, teol. d:r, och var en flitig författare. Han var på sin tid även på förslag till professorsbefattning i Lund. Under hans tid nedlades

Harald Trolle

den gamla svenska kyrkan i London och en ny, belägen i en mera tillgänglig och lämplig stadsdel, vid Harcourt Street i Westend, invigdes av biskop E. H. Rodhe den 25 februari 1911. Allhelgonadagen den 6 november 1910 hölls den sista gudstjänsten i den gamla 200-åriga kyrkan. Under kyrkoherde Lindskogs Londontid avhämtades av den svenska kryssaren »Fylgia» den 7 april 1908 Emanuel Swedenborgs stoft och överfördes till Sverige, där det nedsattes i Uppsala domkyrka.

1915—1930 var *Albert Oscar Torvald Hellerström*, f. 1881, svensk pastor i London. 1928 valdes han till kyrkoherde i Danderyds församling med tillträde 1930. Han blev 1941 teol. hedersd:r i Lund och 1948 prost. Han efterföljdes av teol. o. fil. kand. *Fritz Israel David Holmgren*, f. 1890, vilken 1939 utnämndes till kyrkoherde i Bromma församling i Stockholm. Under åren 1939—1947 var *Carl Daniel Söderberg*, f. 1894, kyrkoherde i London. 1947 valdes han till kyrkoherde i Kalmar.

Till dennes efterträdare såsom kyrkoherde i svenska församlingen i London har 1948 utnämnts andre sekreteraren hos svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse *Knut Axel Uddling*, f. 1911.

Den svenska församlingens i London historia under de gångna århundradena återspeglar i vissa drag även förhållandena i hemlandet. Den ger en livlig bild av de svenska kultursträvandena inom främmande land, av sammanhållningen och striderna inom den mest betydande av de svenska utlandskolonierna och en skildring av de förhållanden, under vilka den haft att arbeta, torde sålunda böra vara av ett visst intresse ur svensk kulturhistorisk synpunkt.